

Penészlek földrajzi nevei

Penészlek (*Penészleken, Penészlekre, Penészlekrül*) kis község Szabolcs-Szatmár megye délkeleti sarkában, a román határ szélén. Területe 1960-ban 6416 kat. hold, lakóinak száma 2649 (SzMA¹). 1964-ben Varga László tanácselnök szerint 6445 kat. hold a határ, és ugyancsak az ő közlése szerint a falu lakóinak száma 1964-ben 2672 fő. A falu lakói még ma is egyénileg gazdálkodnak.

A falu nevééről a lakosok azt tartják, hogy eredetileg *Penészlak*-nak hangzott. Holló János általános iskolai igazgató még látott olyan bélyegzőt, amelyen *Penészlak* állt, Papp György szerint az ő gyermekkorában a falu határában levő táblára is *Penészlak* volt írva. Szerinte a név első tagja, a *Penész* a falu hajdani földesurainak a neve volt, róluk kapta a falu is a nevét. Ennek azonban ellene mondanak a falunév régi adatai. A régiségben ugyanis *Pereznek, Pelyznuk, Peleznek* formában találjuk (vö. MNépnv. IV, 218). KNEZSA ISTVÁN a szláv *Plěšnikъ* <*plěšnъ* 'penész'> szóból származtatja, de nem tartja lehetetlennek az ugyancsak szláv *pleso* 'tó' szóból képzett *Plěšnikъ*-ből való származtatást sem (MNépnv. IV, 218). Mi az utóbbi származtatást tartjuk elfogadhatónak, mert a falu határában több nagy tó volt (vö. a *Hosszú víz, Mohos, Veres rét* neveket). Mégis, nincs jogunk Holló János és Papp György állításában kételkednünk, ők valóban találkozhattak *Penészlak* alakokkal. Ez a névváltozat valószínűleg a *l-n > n-l* hangátvetés lezajlása után kialakult *Penészlek* formából jött létre népetimológiával. A *Penészlak* változat azután egy időben, úgy látszik, a helyi hivatalos használatban is elterjedt. Ma természetesen a *Penészlek* használatos.

A falu ma magyar anyanyelvű, de néhány idősebb ember még egy szláv (rutén) nyelvet is ismer. A falu földrajzi neveit Varga László, Nagy Bálint, Papp György és Plásztán János adatközlőktől gyűjtöttük össze 1964-ben. A falu határáról 1894-ben készült kataszteri térkép.

¹ SzMA. = Szabolcs-Szatmár megye személyi és családi adatai. Bp., 1962. Központi Statisztikai Hivatal.

A belterület nevei

- Arany János ucca* u. Régen a *Széchenyi utcával* együtt az *Ódok sziget* néven ismert falurészt alkották (vö. *Ódok sziget*).
- Árpád ucca* u. „*Régen Korcsmár sikátor volt.*” A most is itt lakó *Korcsmár* családról nevezték el. Rövid, szűk utca.
- Béjlteki ucca* u. Nyírbétek felé vezet. Mai neve: *Tanácsház utca*, mert itt van a tanácsháza.
- Cigán sòr* u. Cigányok laktak itt. Ma *Dózsa utcának* nevezik, mert a *Dózsa tanya* felé vezet. A falun kívül eső része *Érmihályfalvai út*, mert *Érmihályfalva* felé megy. Hnt. (=Helységnévtár) 1956: *Cigánytelep*.
- Cigánytelep L. Cigány sor*
- Csutka sòr* u. Szegényemberek laktak itt, akik tengeriszárral fedték be a háztetőt. Mai neve: *Táncsics köz*, mert a *Táncsics utca* mellett van.
- Deják ucca* u. Régebbi, de ma is használt neve: *Piskolti út*, mert *Piskolt* felé vezet.
- Debreceni ucca* u. Ezen jártak Debrecen felé. Nevezik még *Lugosi*, illetőleg *Nyírlugosi útnak* is, mert *Nyírlugoson* át vezet Debrecenbe. Mai hivatalos neve: *Vasvári utca*. Régebben az utcának a faluban levő részét *Teleknek* hívták. Nádas volt ezen a helyen.
- Dózsza ucca* L. *Cigány sor*.
- Érmihályfalvaji ucca* L. *Cigány sor*.
- Károji ucca* u. Nagykároly felé vezetett. Mai hivatalos neve: *Táncsics utca*. A falu végén levő részét *Kinkorának* hívják; valamikor ez a rész az *Öreg dülőhöz* tartozott. A szegényemberek laktak itt. Az Amerikából hazatért *Papp Jánosnak* volt itt háza. Az ő amerikai birtokát *Kinkorának* hívták. Amikor a faluból hazafele ment, azt mondta: „*Megyek a Kinkorára.*” Innen kapta ez a falurész a nevét.
- Kinkora L. Károlyi utca.*
- Korcsmár sikátor* L. *Árpád utca.*
- Kórház* A falu tulajdonában levő ház, régen a rokontalan betegeket ápolták itt. Ma magánlakás, a legeltetési bizottság gondozásában van.
- Kosut ucca* u. Régebbi neve: *Romász sikátor*. Csak *Romász* nevezetűek laktak itt.
- Körtéjesi ucca* u. Érkörtvélyes felé vezetett.
- Küzmös sikátor* u. Az ott lakó *Küzmös* családról nevezték el. Mai hivatalos neve: *Széchenyi utca*. (Vö. még *Ódok-sziget*).
- Lugosi ut, Nyírlugosi ut* Vö. *Debreceni utca*.
- Natykároji ucca* Vö. *Károlyi utca.*
- Nyírábrányi ut* u. Nyírábrány felé vezet. Hivatalos neve: *Petőfi utca*.
- Nyírbéjlteki ucca* L. *Bélteki utca.*
- Nyírlugosi ut* L. *Lugosi ut.*
- Ódok-sziget* ~ *Zóudok-sziget* A falu keleti részének a neve. Hívják *Réti lengyel-szigetnek* és egyszerűen *Szigetnek* is. A *Sziget* nevet azért kapta, mert víz volt körülötte. Ma az *Arany János* és a *Széchenyi utca* van itt.
- Petőüfi ucca* L. *Nyírábrányi ut.*
- Piskóüti ucca* L. *Deák utca.*

Pijac téj t. Itt tartják a piacot. Hivatalos neve: *Szabadság tér*.
Ríti lengyel-sziget Vö. *Ódok-sziget*.
Romás-sikátor L. *Kossuth utca*.
Szabaccsák téj L. *Piac tér*.
Sziget L. *Ódok-sziget*.

Szécsényi ucca L. *Küzmös sikátor*.
Tanácsház ucca L. *Bélteki utca*.
Táncsics köz L. *Csutka sor*.
Táncsics ucca L. *Károlyi utca*.
Telek L. *Debreceni utca*.
Vasvári ucca L. *Debreceni utca*.

A határ elnevezései

Ásztató Itt áztatták a kendert. Ma már nincs itt víz. Nevezik még *Kenderasztatónak* is.

Baji-tag tny.² A piskolti határból került át ide. Gazdájáról nevezték el. *Beltelek* A falu belterülete. A kat. térk. adata.

Bergel-tanya tny. Hajdani bérlőjéről kapta a nevét. Mai neve: *Dózsa-tanya*. Jelenleg 70 lakosa, boltja és iskolája van. Hnt. 1956: *Dózsa György telep*.

Bergel-tag sz. Bérlőjéről. Korábbi földbirtokosáról nevezik még *Székinék*, illetőleg *Széki dülönék* is. Kat. térk.: *Széki*.

Bükkös ~ *Bükkös-hegy* L. *Bükkös-hegy*.
Bükkös-hegy e. 50—60 holdnyi akác-erdő. A tanácsházán található ma használatos hivatalos térképen: *Bükkös-h.* A kat. térk.-en *Bükkös-hegyi* ~ *Bükköshegyi* változatok vannak, nyilvánvalóan téves adatok.

Bükkös-rét r. Közvetlenül a *Bükkös-hegy* mellett van. 3—4 holdnyi füves, nádas terület. A lakosság szerint nevét arról kapta, hogy „*Kéjt méítterezs bürok nőü a nádba.*”

Csepregő r., sz. *Csepregőüre*. Jelenleg legelőnek is használják. A régi

nyomásos gazdálkodásban ez volt a *Harmadik forduló*, ezt a nevet is használják. Kat. térk.: *Harmadik forduló*. Ezenkívül hívják még *Zselérdülő másodiknak* is, mert a zseléreké volt.

Csiri-tag sz. Csiri Sándor földbirtokosról vette a nevét. Azelőtt *Szabótag* volt, mert az akkori tulajdonosának *Szabó* volt a neve. Az 1956-os helységnévtárban külön *Csiri tanya* és külön *Szabótag* szerepel.

Disznólegelő ~ *Disztóulegelő* sz., r. Régen a *Gyilkos*-ban volt, de ma már nem használják legelőnek.

Domahidi ~ *Domahidi-tag* Vö. *Kopányi*.

Dózsa-tanya Vö. *Bergel-tanya*.

Dózsa György telep Vö. *Bergel-tanya*.
Döktemető „*A Kaszálóba van.*” Az elpusztult állatokat itt ássák el.

Első forduló Vö. *Lapostó*.

Első legelő Vö. *Legelő*.

Etyház-tag sz. A görögkatolikus egyházé volt. Mintegy 130 hold. Szilágyi Péter hagyta az egyháznak.

Erdőürata Vö. *Ráta*.

Erős-tanya tny. Erős István tulajdonosa. A *Vasvári utca* vége. Kat. térk.: *Erős tanya*.

² A művelési jellegre utaló rövidítések: e.: erdő, cs.: csatorna, gy.: gyümölcsös, k.: kaszáló, .: legelő, r.: rét, sz.: szántó, szó.: szőlő, tny.: tanya.

*Fijatal-temető*ü Nevezik még *Temető*-nek és *Új temető*nek is.

*Gazdák fő*üggye A határnak azok a területei, ahol a kisparasztok földje volt. Így pl. a *Csepregő*, *Veresrét*, *Lapostó*, *Kaszáló*, *Legelő*, *Kenderföld*.

*Gazdák szőlő*ü sző. A kisemberek szőlője van ezen a helyen. Nevezik még: *Szőlő dűlő*nek és *Szőlőskert*nek is.

Gorove-tanya Vö. *Gorva*.

Görva ~ *Görva-tanya* ~ *Görvai-tanya* ~ *Görvosi-tanya* sz. Ma már csak egy ház van ott. A földbirtokosról van elnevezve. A mai hivatalos térképen: *Gorove-tny.* található; Kat. térk.: *Gorove tanya*; Hnt. 1956: *Gorva*.

Görvosi tanya L. *Gorva*.

Gyéimán-tag sz., e. Zsidó tulajdonosáról nevezték el.

Gyilkos ~ *Gyilkos-tanya* e., k., r., sz. *Gyilkosba* ~ *Gyilkosra*. A tanya már megszűnt. Kb. 500 hold, Lónyay birtok volt. A faluban nem tudnak az elnevezés okáról. A szomszéd faluban, Ömbölyön mondták el, hogy ezen a tanyán lakott egy kerülő, akit Tamás és Fülöp betyárok elevenen megnyúztak, mert elárulta őket. Az ömbölyi határnak erre eső részét is *Gyilkosnak* hívják (vö. MNyj. XI, 80). — A hivatalos térképen: *Gyilkos tny.*; Hnt. 1956: *Gyilkostanya*.

*Hágó*ü tny., sz. *Hágó*üra. — Karácsonyi birtoka volt, jelenleg 40 család lakik itten. A hivatalos térképen: *Hágói h.*; Hnt. 1956: *Hágótanya*.

*Harmadik forduló*ü Vö. *Csepregő*.

*Harmadik legelő*ü Vö. *Legelő*.

Herdz birtok Vö. *Ráta*.

Homokráta Vö. *Ráta*.

*Hosszu-vizi-dűllő*ü sz. *Hosszuvizre*. — Valamikor 1 km hosszan halas víz volt; kendert is áztattak benne. Kat. térk.: *Hosszú víz*.

Illés-tanya tny. A Dózsa tanyához tartozik. Most Puskás Ferenc lakik itt, ezért újabban *Puskás-tanyának* is nevezik. A hivatalos térképen: *Illés-tny.*

*Játró*ücki-*Ló*ünyaji birtok Vö. *Kopányi*.

Juhász-tanya tny. Tulajdonosáról kapta nevét. A hivatalos térképen: *Juhász-tny.*

*Kalló*ü-tanya tny., sz. — Régi gazdájáról nevezték el. Hiv. térk.: *Kalló-tny.*

*Kaszálló*ü ~ *Kaszálló*ü-dűllőü ~ *Kaszálló*ü *forduló*ü sz., k. *Kaszálló*üba. Kat. térk.: *Kaszálók*.

Katona-hegy sz. — Az egyik adatközlő szerint azért hívják így, mert általában ott tartózkodik a határőr-ség, a másik szerint viszont egy katonát temettek oda valamikor. Hiv. térk.: *Katona h.*; PESTY: *Katona hegy*. Ez utóbbi adat szerint talán a második adatközlőnek lehet igaza, de az eset nagyon régen történhetett.

*Kenderásztató*ü Vö. *Áztató*.

*Kenderfő*üd sz. *Kenderfő*üdbe. Csak itt lehetett kendert termelni. Kat. térk.: *Kenderföld*, *Kenderföldek*.

*Kerek*ü nád r. Alakjáról kapta nevét.

Kollér-tag r., sző., e., sz. *Kollér-tag*üba. — Tulajdonosáról lett elnevezve. — Más tulajdonosairól nevezik még *Korondi*-, *Lovas*- és *Lubi*-tagnak is. Egyébként *Öreg dűlő* a neve. Kat.

- térk.: *Öreg dűlő*; Hnt. 1956. *Kollár tanya* (nyilván téves).
- Koplaló* Homokhegy neve.
- Kopányi sz. Kopányiba*. Régebbi tulajdonosáról nevezik *Játrócki-Lónyay birtoknak*. Kat. térk.: *Jásztrabszky tanya*. — Két része van, a *Tápai- és Domahidi-tag*. Ez a két ember kapta vitézi birtokként. Ezért nevezik még *Vitéz-tag*nak is. Kat. térk.: *Kopányi*.
- Korondi-tag* Vö. *Koller-tag*.
- Lapos sz. Közlegelő* volt.
- Laposi-hegy ~ Lapos-hegy*. Kiemelkedő homokdomb a *Lapos dűlő*ben. A hivatalos térképen: *Laposi h.*, ez nyilvánvaló sajtóhiba.
- Laposta* Vö. *Lapostó*.
- Lapostó* ~ *Lapostaji dűllő* ~ *Lapostaji forduló* sz. *Lapostóra*. PESTYNél *Lapostói dűllő*ként szerepel, továbbá azt olvashatjuk nála, hogy ebben van a *Lapos tó*, amely kb. 60 hold hatalmas zombékokkal tűzdelt vizet tartalmaz. Ma már nincs itt vízállás. — Más neve: *Első forduló*. Kat. térk.: *Első forduló*.
- Legelő* ~ *Legelői dűllők* sz. — *Legelőibe*. — A határ legjobb szántóföldje. Ebből annak idején az úrbéresek kaptak három dűllőt, a zsellérek kettőt. Az *Úrbéri legelő* az úrbáristáké volt, a *Zsellér-dűllő* vagy *Zsellér legelő* a zselléreké. Az *Úrbéri legelő* tehát három részre oszlik: *Első legelő*, *Második legelő*, *Harmadik legelő*. Kat. térk.: *Legelő*. — PESTY anyaga szerint a *Legelő*ben volt a *Pusztá templom* egy dombtetőn, amelynek az alapjából még akkor is hordták a téglát. Az adatközlő szerint ez a templom nem Penész-
- leké volt, hanem egy tatárjárás idején elpusztult falu temploma lehetett.
- Lovas-tag* Vö. *Koller-tag*.
- Lubi-tag* Vö. *Koller-tag*.
- Mádi ~ Mádi-tag ~ Mádi-tanya sz.* — 300 holdas birtok volt, „*Bergeltőül vette Mádi.*”
- Mádi-rét* r. Mádi nevű birtokosról elnevezve.
- Második forduló* Vö. *Veres-rét*.
- Második legelő* Vö. *Legelő*.
- Mohosi forduló* k., sz. PESTYNél *Mohostói dűllő*, mert itt van a *Mohos tó*, amely 30 hold járhatatlan, ingoványos hely. Esős időben még ma is térdig érő víz van itt. Kat. térk.: *Nagy Mohos tó*.
- Mohos-tó* Vö. *Mohos*.
- Mohostói dűllő* Vö. *Mohos*.
- Móúnár-hegy* Itt van a régi temető. Nevezik még *Temető-hegynek* és *Öreg temetőnek*.
- Móúnár-tag* e., r., sz. Birtokosáról kapta a nevét.
- Mudra-tanya sz.* Annak idején Kiss János építette. Lengyel György, Szarvas György, Mudra András és Kuti György vették meg tőle a birtokot. A tanyába Mudra költözött, ezért nevezik így. A tanya ma már nincs meg. Hiv. térk.: *Mudra-tny*.
- Natykert sz.* A Kenderföld és a falu között terül el.
- Nagy Mohos tó* Vö. *Mohos*.
- Öreg dűllő* Vö. *Koller-tag*.
- Örek szőlő* sző. Régebbi szőlőtelepítés.
- Örek temető* Vö. *Molnár-hegy*.
- Pallóuka ~ Pallóuka dűllő* ~ *Pallóukaji dűllő* sző. Régebben legelő volt. Vö. *Urbéri dűllő*.

- Pecé̂s-hegy* ~ *Peccé̂s-hegy* ~ *Peccé̂si-hegy* 1., sz. A ma használt hivatalos térképen — nyilván tévesen — *Peces-h.*
- Pecé̂s-ré̂jt* ~ *Peccé̂s-ré̂jt* ~ *Peccé̂s-tó* 10 holdnyi mocsaras terület. Valamikor halászták is, csík, csuka, kárász volt benne. A hivatalos térképen tévesen: *Peces-tó.*
- Pecés-tó* Vö. *Pecés-rét.*
- Pócsi-sziget* r., sz. Pócsi György „*tarisznyabetyár*”-ról kapta a nevét, aki itt bujkált.
- Puskás-tanya* Vö. *Illés-tanya.*
- Ráta* ~ *Rátasi düllő̂* e., sz. — *Rátába.* — Két része van: a *Homokráta*, ez az 1—3. fordulója, és az *Erdőráta*, ez a 4—6. forduló. PESTYNél az utóbbi szerepel: *Erdő ráta*, adatközlője szerint nyár- és tölgyfa volt benne, valamint rakottya és zombék. — Egyéb neve: *Rátasi-Pécsesi* ~ *Rátasi-Pécsesi düllő.* A kat. térk.-en *Rátai pécsesi* néven szerepel, és Rhédey birtoknak van feltüntetve. Később Hercz Dénes huszárkapitányé volt, ezért nevezik *Hercz birtok*-nak is.
- Rátasi-Pé̂csesi* Vö. *Ráta.*
- Ráta-tanya* ~ *Rátasi-tanya* tny. A *Rátában* volt, de 1945-ben megszűnt. — A hivatalos térképen: *Ráta-tny.*; Kat. térk.: *Gróf Rhédey tanya.*
- Rátasi temető̂* Újabb temető a *Rátában.*
- Gróf Rhédey-tanya* Vö. *Ráta-tanya.*
- Róuzsa-hegy* ~ *Róuzsa domb* Homokhegy a *Csiri-tagban.*
- Szabó̂-tag* Vö. *Csiri-tag.*
- Széki düllő̂* Vö. *Bergel-tag.*
- Szöllő̂ düllő̂* Vö. *Gazdák szőlő.*
- Szöllő̂s-kert* Vö. *Gazdák szőlő.*
- Tápaji-tag* Vö. *Kopányi.*
- Telek* ~ *Tellek düllő̂* sz. Az *Urbéri düllő̂*höz tartozik. Két részre oszlik: *alsó* és *felső* (vö. *Urbéri düllő*).
- Teleki h.* A hivatalos térképen található név, a lakosság nem ismeri.
- Temető̂* Vö. *Fiatal temető*, *Öreg temető*, *Rátasi temető.*
- Temető̂-hegy* Vö. *Molnár-hegy.*
- Templom-hegy* Nagyobb homokdomb, amelyen kápolna volt a tanyasiak részére. Hiv. térk.: *Templom h.*
- Új temető̂* Vö. *Fiatal temető.*
- Úrbé̂ri düllő̂* Két része van: *Pallókai düllő* és *Telek* ~ *Telek düllő* (1. ott).
- Úrbé̂ri legelő̂* Vö. *Legelő.*
- Úrbé̂ri szőlő̂* A *Pallókai düllő*ben levő szőlő neve.
- Vajda-tanya* sz. Tulajdonosáról kapta a nevét.
- Veres-ré̂jt* k., sz. *Veres-ré̂ltre.* — Mocsaras terület volt; „*veres, rozsdás vójt a víz*”, erről kapta a nevét. Kat. térk.: *Veres víz*; Hiv. térk.: *Vörös rét*; PESTY: *Veresrét* (akkor még tó és ingovány). — Nevezik még *Második fordulónak* (Kat. térk.-en is).
- Veres-víz* Vö. *Veres-rét.*
- Vité̂isz-tag* Hnt. 1956: *Vitézitag*. Vö. *Kopányi.*
- Vörös rét* Vö. *Veres-rét.*
- Zsellé̂r-düllő̂* ~ *Zsellé̂r legelő̂* sz., sző., r. — A *Legelő̂*ből a zselléreknek adott terület. Két fordulója van. Az első fordulóban szőlő van, a második forduló a *Csepregő* (1. ott). Kat. térk.: *Zsellérek 2-ik düllő* és *Zsellérek 1-ső düllő* (vö. még *Legelő*).

JAKAB LÁSZLÓ

Die Flurnamen der Gemeinde Penészlek

Die Gemeinde Penészlek liegt im südöstlichen Winkel des Komitates Szabolcs-Szatmár, in der Nähe der rumänischen Grenze. Die Gesamtfläche des Dorfes beträgt 6416 Katastraljoch, die Zahl der Einwohner 2672 Seelen. Die vorliegende Arbeit ist den in der Gemeinde heute üblichen Straßen- und Flurnamen gewidmet. In der Einleitung wird die Etymologie des Ortsnamens *Penészlek* besprochen und dieser nach I. Kniezsa aus einer slawischen Sprache hergeleitet.

Die Flurnamen des inneren, bewohnten Gemeindebezirkes und der äußeren Gemarkung werden getrennt dargestellt. Die einzelnen Namen werden in gesonderten Wortartikeln behandelt. Zum Stichwort dient die phonetisch transkribierte Variante der einzelnen Namen. Anschließend folgt die Erklärung der Namengebung, wenn hierzu die Einwohnerschaft Angaben liefern konnte. Der Verfasser hat das handschriftliche Material der Sammlung von Frigyes Pesty aus dem Jahre 1864 sowie die Angaben des hiesigen, ebenfalls handschriftlichen Flurbuches.

L. JAKAB

